

Conversa sobre la llibertat amenaçada pel fonamentalisme

Callar seria autocensura

Fa tres anys des de l'obertura de la caça de Salman Rushdie: l'escriptor indo-britànic es va convertir en objecte de l'odi dels *mul·lahs* amb la novel·la *Els versos satànics* i encara és amenaçat per la "condemna capital" que va dictar l'aiatol·lah Khomeini el 14 de febrer de 1989.

Rushdie, 44 anys, llicenciat a Cambridge i carregat de premis literaris, viu amagat des d'aleshores, sempre protegit per forces de seguretat.

—*Nosaltres venim d'un hotelet molt agradable. ¿D'on ve vostè, senyor Rushdie?*

—De l'invisible.

—*¿Quants cops ha canviat de casa en aquests tres foscos anys?*

—No els he comptats, però en tot cas no van ser 56 els tres primers mesos, com van escampar. Tot plegat, 20 o 30 llocs.

—*¿Vostè mateix no s'ha de buscar casa?*

—Això seria molt difícil.

—*¿Com és un dia normal en la vida de Salman Rushdie?*

—Va com va. He mirat de trobar una normalitat dins la anormalitat, i ser novel·lista és un avantatge. Puc fer una vida de literat, seure a taula, escriure...

—*...i tenir moltes converses telefòniques...*

—...una vida com totes. De primer tenia el món rigorosament barrat, una conversa com aquesta hauria estat del tot impossible. Ara és diferent. No vull viure més en aquest aïllament; la setmana passada fins i tot vaig anar a una festa de llibreters. No pas perquè la meva situació sigui més segura, però he de demostrar que l'única manera d'oposar-se al terrorisme és de no deixar-se terroritzar.

—*¿No és una temeritat?*

—És prudent i alhora imprudent la negativa a continuar com a presoner al meu propi país. Segons les meves informacions, el perill no ha minvat, i el problema no han estat mai els musulmans britànics. En aquest país hi va haver protestes musulmanes contra la *fatwa*, el dictamen judicial de Khomeini cinc mesos després de publicat el meu llibre, però això no em va semblar mai un motiu per a canviar de vida; el problema sempre ha estat l'Iran i el fet que una gent posés molts diners per a

contractar assassins a sou.

—*¿Quin és el preu actual del seu cap?*

—Fa poc van dir que havia "pujat" a un milió de dòlars; l'any passat deien que eren dos milions. No sé com va anar, que "l'apugessin" de dos milions a un milió. Algú va dir que l'economia iraniana estava en un estat tan míser que el valor d'una persona havia baixat enormement.

—*Sap riure-se'n, com veiem.*

—Sempre he escrit llibres de comèdia negra i aquesta història és més negra del que es pot imaginar.

—*El govern iranià afirma que no té res a veure amb una "fundació" pel preu del seu cap.*

—Hi ha iranians d'alt rang relacionats amb la "fundació" que assisteixen als seus mítings, fills de Khomeini també.

Però el problema no és solament que s'hagi posat preu al meu cap. L'any passat, el servei secret em va informar que s'havia signat un contracte amb una colla d'assassins i que els havia arribat una gran suma de diners —pagada per ambaixades iranianes a Europa. Això no tenia res a veure amb la "fundació", eren diners directament provinents del govern iranià.

La colla era tant de fiar que van fixar una data, van prometre executar-me en el termini de 100 dies. Més tard m'han dit que l'atac va ser "neutralitzat".

—*¿Com va ser que l'Iran es va complicar en el cas Rushdie i Els versos satànics?*

—Hi ha moltes llegendes. Una diu que el fragment de la meva novel·la sobre Khomeini a l'exili...

—*..."és una pedra vivent", va escriure vostè referint-se a ell...*

—...no va agradar a l'aiatol·lah quan li ho van explicar. Tot plegat, li ho van presentar com un cas teorètic: "Donat que algú escrigui un llibre blasfem sobre el Profeta, ¿què s'ha de fer amb ell?"

—*També corre la llegenda que un grup dels dos milions de musulmans a Angla-*

terra va demanar una fatwa a Khomeini, i Khomeini va decidir: mort al blasfem de Déu i del Profeta, Rushdie, contra de tots els drets humans.

—Fins i tot la *xaria*...

—*...la jurisprudència de l'Islam...*

—...deixa la blasfèmia, l'existència de la qual jo nego, al bon criteri de Déu. Khomeini no tenia cap mena de dret a dictar cap sentència de mort. Hi ha juriconsults musulmans que, encara que no els sigui afecte, consideren la *fatwa* completament antiislàmica.

—*L'afèr Rushdie és un cas prominent, ningú no parla de centenars d'escriptors com vostè.*

—El cas Rushdie no s'hauria de contemplar com un cas aïllat. Només és l'exemple més famós d'una repressió molt estesa entre escriptors i intel·lectuals del món islàmic. Cinc anys enrere, els *mul·lahs* de l'Aràbia Saudita van proclamar la guerra santa contra els modernismes. A l'Iran empresonen, torturen i executen escriptors. A l'Egipte proscriuen llibres. Sempre la mateixa acusació: activitat antiislàmica i blasfèmia.

—*¿I per què el món només parla de Rushdie?*

—Perquè visc a Occident i escric en anglès. Si hagués viscut a l'Iran i hagués escrit en farsi, ja seria ben mort, i l'assumptu hauria estat saldat tres anys enrere.

—*Vostè va créixer a Bombai, al si d'una família musulmana...*

—La meua família era musulmana, però a casa no hi havia cap religió, excepte un dia a l'any, quan em duïen a pregar a la mesquita, com ara els cristians per Nadal. Jo tenia una mainadera cristiana, amb qui guarníem l'arbre de Nadal i cantàvem cançons.

Bombai és una ciutat molt cosmopolita, la majoria dels meus amics no eren mahometans. No menjàvem carn de porc, és cert; val a dir que és força difícil trobar carn de porc a Bombai. I el meu pare tam-

'Em trobava en l'abisme absolut'.

EL TEMPS 1-6-92 / INTERNACIONAL / 39

poc no seguia la regla de l'Alcorà de no beure alcohol. Els meus pares eren molt mals musulmans, com feliçment puc dir-ho, i els estic molt agraït d'haver-me donat una educació tolerant, mundana.

—*I aleshores el seu pare li va preguntar: ¿T'agradaria anar a una escola anglesa?*

—Per a la burgesia índia, l'educació en un internat anglès era molt desitjable en aquells temps; avui no tant. Allà vaig descobrir dues coses: prejudicis racials i la noció de ser un estranger. Experiències que queden.

—*Experiències que també fan els dos herois dels seus Versos satànics. Una vegada vostè va escriure que la novel·la tractava de la mescla de pobles, de "canvi, ego dividit, amor, mort, Londres i Bombai". Als mul·lahs únicament els va interessar el que va escriure sobre el Profeta, que li posés el malnom cristià de "Mahound", fals profeta, i que ell "no tingués temps per a escrúpols". ¿Era previsible la reacció dels mul·lahs?*

—No en detall. El naixement d'una religió, de l'Islam, només és un dels aspectes del meu llibre; la migració dels pobles com a acte de renovació, n'és un altre. Però el meu llibre no és cap tractat filosòfic, sinó una novel·la còmica i satírica. Veia clar que, als mul·lahs, no els agradaria; d'altra banda, tampoc no els agradava res. Incendien sabateries perquè no els agraden les sabates de l'aparador. Tant se val com hagués explicat el naixement de l'Islam, als mul·lahs, els hauria desagradat. Volen mantenir el control de l'Alcorà perquè, amb ell, controlen moltes altres coses.

—*Tenen el poder de fer-ho.*

—En alguns països. I, en la majoria de països, els mul·lahs no són gens estimats. Els hem de prendre el poder sobre l'Alcorà, ens pertany igualment a nosaltres, i podem parlar-ne com vulguem, també fer-ne acudits. Els acudits més bruts del Profeta vénen de l'Iran.

—*Per què no ens n'explica un?*

—Ja tinc massa problemes.

—*Gairebé a cada mesquita del món van predicar en contra seva. ¿Tants lectors té, vostè, entre els mul·lahs?*

—No, van reduir el llibre a un parell d'eslògans...

—*...el Profeta manipula versos de l'Alcorà, els seus companys són "xusma", prostitutes que s'anomenen com les dones del Profeta...*

—*...i llavors aquesta llista es va difondre per l'esfera terrestre i van convertir l'autor en un dimoni enemic.*

—*¿Ha pensat mai a retirar el llibre?*

—Mai. Tinc un sistema de valors i, segons aquest sistema, el llibre no es pot retirar. Hi ha la llibertat de la paraula i sobre aquest fonament descansa tota la resta. Jo no he buscat la lluita, però es tracta de coses en què crec a ulls clucs.

—*El que per a vostè és llibertat de paraula significa sacrilegi per a uns altres.*

—Dient-ho rudement: si Déu existís, no faria cabal dels Versos satànics; si no existeix, tampoc. El concepte "sacrilegi", jo no l'accepto. Una religió que s'ha de protegir amb lleis, és una mena de religió estranya. En aquest aspecte, les religions no són sinó unes altres idees.

—*¿I si substitueix la paraula "sacrilegi" per "comportament social equivocat"?*

—¿Qui decideix què és comportament social acceptable?

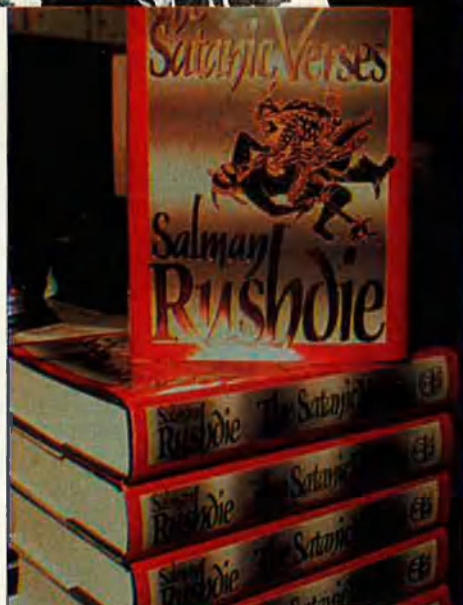
—*Fer bromes sobre la religió o sobre el color de la pell d'algu, ¿no és el mateix, això?*

—¿És clar que no! Una cosa és una idea, l'altra és un fet. Jo no puc canviar el meu color de pell, però sí les meves idees. Una societat que només sap comportar-se amb cortesia és una societat morta. Quan tothom només pot dir allò en què els altres estan d'acord, s'ha perdut tota mena de llibertat.

—*Actualment vivim uns temps de migracions de pobles, una migració global, sorgeixen societats multiculturals, xocs entre maneres de viure diferents...*

—...exactament d'això tracta la meua novel·la, aquesta n'és la substància, i la descurio com una situació molt explosiva.

—*¿No insinua la necessitat d'impulsar una nova tolerància per a evitar confrontacions?*

La reacció contra Rushdie ha evidenciat que l'Edat Mitjana perviu en alguns països. ARXIU

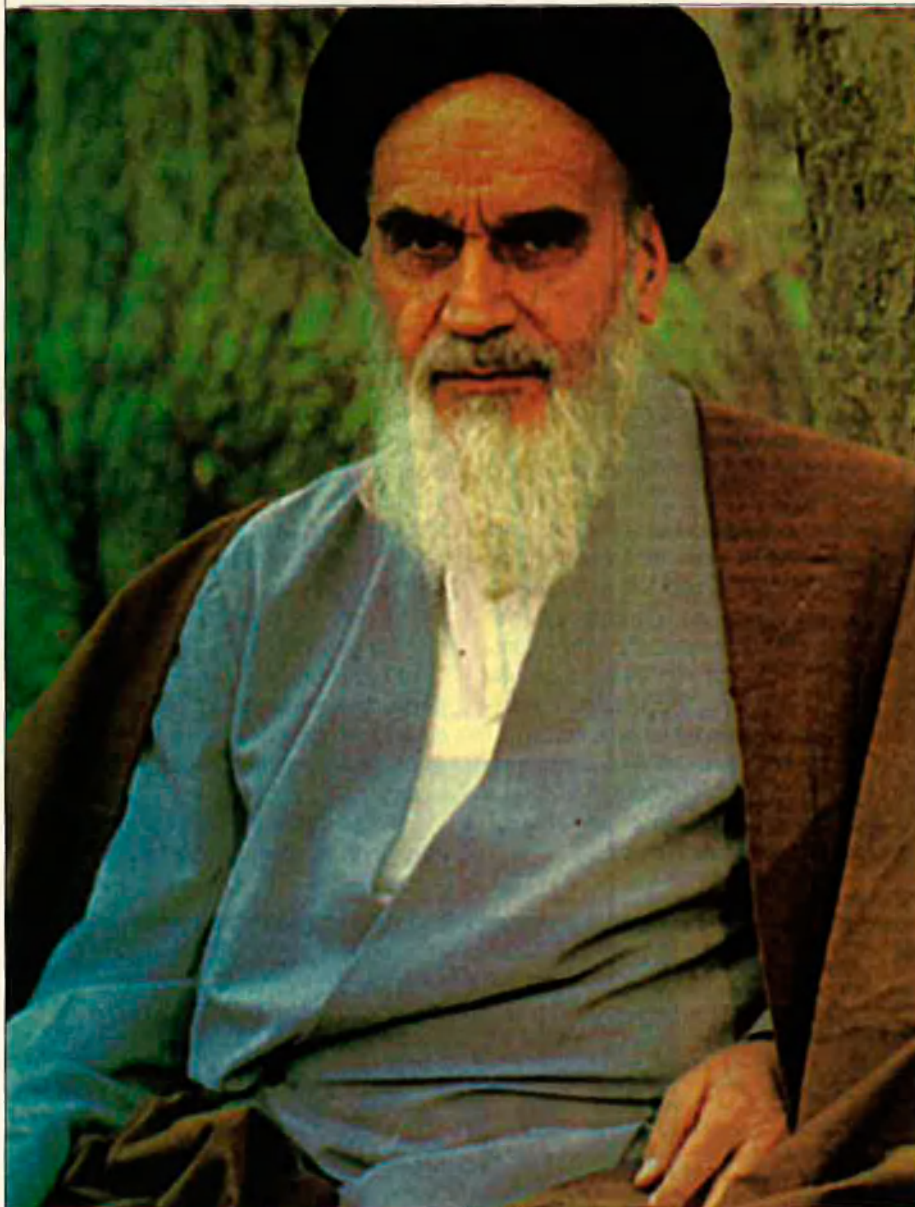
tacions?

—¿Com pot evitar confrontacions, si no en parla? Si hem de callar per a no excitar els altres, sobretot quan reaccionen violentament, aconsella l'autocensura. I si contempla la història europea, l'autocensura desemboca en formes de feixisme. Menyspreo la gent que va pel carrer fent discursos racistes, i m'he compromès políticament a lluitar contra aquesta gent. Però fer-los callar per tenir pau social no ajudaria gens la pau social. Sorgirien problemes més greus.

—*¿Cap remei patentat en perspectiva?*

—Naturalment, no. Els humans no coincidirán mai. Molt més important és que s'articulin les contradiccions.

—*¿I aquesta és una de les funcions de la literatura?*

L'ayatollah Khomeini va condemnar a mort Salman Rushdie el 14 de febrer de 1989 perquè la novel·la anava "contra l'Islam, el Profeta i l'Alcorà".

ARXIU

—És clar. Encara no fa tant de temps que Rabelais va ser atacat per l'església, suposo perquè la seva comicitat amagava blasfèmia. Voltaire deia que els escriptors han de viure prop de la frontera per poder fugir ràpidament quan tenen dificultats. No temia l'estat, ell, sinó l'església.

—Voltaire també va escriure críticament sobre Mahoma, fins i tot una peça en cinc actes.

—En realitat no al·ludia Mahoma. Durant el moviment europeu que reverenciem com a "racionalisme" i del qual diem: "És la base de tot", els escriptors d'aquella època eren perseguits com ara em persegueixen a mi els musulmans. *Jacques le Fataliste* de Diderot i les *Confessions* de Rousseau no van ser publicats en vida dels autors. Tots els llibres que ara

omplen la nostra tradició, al seu temps van ser proscrits, i la seva lluita era amb l'església.

—¿Cap pensament de tolerar el fonamentalisme religiós?

—No. A diferència de la majoria de la gent, jo he viscut en països, a l'Índia i al Pakistan, on l'extremisme religiós és un problema real. I he vist com l'extremisme els destrueix. La islamització del Pakistan va tenir efectes més greus que la dictadura militar, no solament per a la llibertat de les persones, també per a l'economia. El fonamentalisme no sap com portar un país. Voler dirigir l'economia del segle XX amb l'Alcorà, que va ser escrit el segle VII, és una catàstrofe. El retorn de la beguineria religiosa és un dels reptes més grans de la història futura.

—Una vegada va escriure que, quan tenia 15 anys, va perdre definitivament la fe. Es va comprar un sandvitx de pernil, de carn de porc, doncs, i se'l va menjar.

—Sí, un sandvitx de pernil, i no hi van haver ni trons ni llamps.

—Pel Nadal del 1990 va anunciar que tornava a ser musulmà i va reconvertir-se a l'Islam. ¿Què va passar?

—Probablement va ser l'error més gros de la meua vida.

—Per què el va cometre?

—S'haurien de posar al meu lloc per un moment. Una de les coses més mortificadores d'aquell moment era que em presentessin com a enemic de les persones sobre les quals sempre he escrit, les dels meus orígens. Aquesta ruptura era molt dolorosa, volia fer alguna cosa, encara ho vull, perquè no sóc l'enemic en què m'han convertit.

Al darrere també hi havia que en aquell moment em trobava dins l'abisme absolut, que creia que res no es movia i que havia d'intentar alguna cosa extrema per solucionar-ho. I com que veig *Els versos satànics* com una mena de diàleg sobre l'origen d'una religió, em vaig dir: si vols argumentar-hi, aleshores ho has de fer dins del seu àmbit i no des de fora. Potser has d'entrar-hi per començar el diàleg amb l'altra part. No sols em va semblar profitós, sinó també factible; al món islàmic ara hi ha la temptativa d'un grup força feble d'atènyer una definició mundial de l'Islam, és a dir, d'acceptar la cultura, però no la teologia.

—¿I per què va ser un error aquest pas, la tornada a l'Islam?

—Molt senzill. Era un autoengany. No sóc persona per a això. Em vaig trobar captiu en un idioma que no és el meu. Per primer cop a la vida vaig sentir que havia donat una descripció de mi mateix que no quadrava. Vaig haver de desdir-me'n, i em vaig sentir molt més bé quan ho vaig fer.

—Saule, Pau, Saule, doncs.

—Sí, malauradament, però de totes maneres no hi havia cap llamp del cel que il·luminés la carretera de Damasc. Va ser un error per motius bons, però un error tanmateix. Havia de tancar ferides, però em va dur a una falsa posició.

—Llavors fins i tot va dir en el protocol que si vostè hagués professat l'islamisme, "hauria escrit *Els versos satànics d'una altra manera*".

—Evidentment. Si hagués escrit el llibre des d'una altra posició, hauria resultat un altre llibre. El vaig escriure com a no-musulmà.

—"Feliç aquell qui no blasfema..."

com diu el salm. Però Mahoma, de la seva banda, no veia els poetes de bon ull.

—"Diuen el que no fan", sí.

—Vostè remarca que és un "escriptor còmic". ¿Com és que Els versos satànics, se'ls van prendre tan seriosament?

—Un dels grans problemes del meu llibre és la manca colossal d'humor dels meus crítics. El que jo vull dir amb "escriptor còmic" no és bufó. És fer una mirada al món, que és còmic; una mena de somriure de reüll. Jo hi inclouria Dostoievski i Kafka, ells tenien el mateix sentit per a les comèdies humanes.

—Mahoma no era cap escriptor còmic...

—...ni tampoc els evangelistes. Jo considero Mahoma un home molt important, un personatge històric extraordinari. L'Islam és l'única de les religions del món que va néixer de la història escrita. Per això es pot estudiar Mahoma com a esdeveniment històric, com es fa a Occident, i precisament això és el que volen evitar els fonamentalistes.

—Per ells, l'Alcorà és la paraula de Déu, revelada al Profeta, intangible.

—Si el mateix Déu es presentés a una altra persona, en uns altres moments, se suposa que triaria una altra llengua. Pel que

sabem, Déu, si és que existeix, parla més llengües que no l'àrab.

—El món occidental de primer va indignar-se molt per la fatwa de Khomeini, fins i tot s'ho va prendre com una declaració de guerra del fonamentalisme. Ara, més de tres anys després, no ha canviat res d'essencial en la seva situació, però ha deixat de ser un tema de la gran política.

—En efecte, cada cop es fa més difícil mantenir despert l'interès públic en aquest tema. Sobretot l'any passat, els estats occidentals em van semblar massa esforçats per millorar les relacions amb l'Iran.

—¿Quin mal hi veu?

—De tots els països del món, l'Iran és el que vulnera més els drets humans. Vegin: el traductor japonès del meu llibre ha estat assassinat; l'italià, ferit greument. Gairebé en tots els països europeus hi ha dissidents iranians perseguits per homicides i de vegades també són assassinats, com recentment a París. L'Iran s'ha d'assabentar que tan sols pot tornar a la comunitat internacional quan deixi de ser un estat terrorista.

—Quan els ministres d'afers estrangers d'Occident fan contactes amb el govern de Teheran, ¿també pot servir per afluixar les tensions al Pròxim Orient?

—És possible, però sobretot serveix als interessos econòmics d'ambdues bandes. Amb tot, seria ben fàcil: l'Iran vol tecnologia, crèdits, tancs; tota la seva economia és improductiva i cal revifar-la. Si Teheran sabés que la solució de l'afer Rushdie és el preu de totes aquestes coses...

—...però així no funciona. El 1990, la Gran Bretanya va reprendre les relacions diplomàtiques amb l'Iran.

—Això també em va preocupar molt. Però es tractava d'alliberar els hostes del Líban. I ara són lliures. D'aleshores ençà, per sort, no s'han intensificat aquestes relacions, al contrari: el ministre d'exterior Douglas Hurd ha anunciat fa pocs dies que un intercanvi d'ambaixadors només serà possible havent aclarit el meu cas.

—El govern de Washington no sembla tenir tants principis.

—És cert, per desgràcia. Fan al·lusió al meu viatge als EUA al març.

—El portaveu del president, Marlin Fitzwater, ha denegat de fer-li una rebuda oficial amb l'argument que, al capdavant, vostè només serà un escriptor en viatge de lectura.

—O sigui: quan un escriptor aterra amb un avió secret en un aeroport secret, prote-

SALA ESCALANTE

C/ LANDERER, NÚM. 5, TEL. 391 24 42

DIES 4, 5, 6 i 11, 12, 13 DE JUNY A LES 22'30 h.

"BUENOS DÍAS, AMÉRICA"

UN ESPECTACLE PER PASSAR-HO 'CHÉVERE',
AMB TOT EL SABOR I EL COLOR CUBÀ

AMB SÍLVIA VALENTÍN

GUIÓ I DIRECCIÓ
CARLES CASTILLO
i
DIEGO BRAGUINSKY

COL·LABORA: DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA

Dos exposiciones de la pintura y fotografía más reciente del famoso director de cine americano que se exhiben por primera vez en Europa.

DAVID LYNCH

PINTURAS - FOTOGRAFÍAS

INAUGURACION

DIA 26 DE MAYO,
A LAS 12 H.

DIA 26 DE MAYO,
A LAS 20 H.

SALA
PARPALLÓ
C/. LANDERER, 5
TEL. 392 30 77

PALAU DELS
SCALA
PL/. MANISES, 4
TEL. 392 30 77

DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA

“No sóc l'enemic en què m'han convertit”.

ARXIU

git i guiat per policia secreta, no fa un viatge de lectura qualsevol per un llibre qualsevol. I l'opinió pública nord-americana tampoc no ho ha entès així. La crítica contra l'actitud de la Casa Blanca ha estat oportunament furiosa.

—*El govern alemany també té deferències amb els interessos de Teheran. L'any passat, Bonn va recomanar d'admetre els editors iranians a la Fira del Llibre de Frankfurt.*

—I els organitzadors de la fira fins i tot van afirmar que hi tenien la meva conformitat, cosa definitivament falsa. Que a la fi tanmateix s'anul·lés la invitació a les editorials iranianes, només s'ha d'agrair a les protestes dels escriptors i editors alemanys. En realitat, l'opinió pública és la meva millor protecció. Jo no tinc cap tanc, tinc l'opinió pública de la meua banda.

—*L'Iran, que tampoc no estarà representat a la propera Fira de Frankfurt, n'ha tret les seves conseqüències i ha vedat la Fira del Llibre de Teheran a les editorials alemanyes.*

—Mirin, en principi estic a favor que una fira del llibre sigui oberta a tothom. I si més possible anar a la de Frankfurt sense posar en joc la meua vida, és evident que llavors també hi han d'anar els iranians. ¿Però per què he de ser jo l'única

persona al món que no pot anar a la Fira del Llibre de Frankfurt?

—*Vostè exclou absolutament una distensió en l'altercat Rushdie.*

—La idea que aquest afer d'alguna manera desapareixerà lentament és un error fatal. Els polítics han de veure que aquest problema no es resoldrà fins que no pressionin l'Iran. Altrament tot restarà com ara.

—*Però, ¿per què ha insistit que es publiqui encara una edició de butxaca dels Versos satànics als EUA i a la Gran Bretanya? ¿No atia l'afer innecessàriament?*

—Fins ara no ha passat res, i em fa sentir molt alleujat. Un no pot permetre que el fonamentalisme el converteixi en una fantasma paorosa. Ens hem d'emmotllar a aquest fenomen. És a dir: amb aquesta edició de butxaca, la publicació del meu llibre s'ha dut a terme de la manera normal.

El llibre va seguint la via de tots els llibres, aviat només en quedaran un parell d'exemplars a les llibreries. I encara hi pot anar qui vulgui per endur-se'n un.

—*¿Escriu ja una altra novel·la?*

—Sí, i tracta de moltes coses, menys del tema que m'ocupa des de fa més de tres anys. Perquè aquest afer no és res més que la realitat i seria absurd convertir-lo en fic-

tici. Si mai escric sobre el meu cas, serà en forma d'un relat verídic. Quatre o cinc anys abans cap de nosaltres no hauria cregut que la meua història pogués passar al segle XX. Però ara el tenim aquí, aquest retorn a l'Edat Mitjana.

—*El seu assaig apologetic “De bona fe” acaba amb la frase: “La vida ens ensenya qui som”. ¿Què li han ensenyat els anys d'invisibilitat?*

—En primer lloc: que sóc capaç de superar-ho. És una lliçó interessant, arribar a saber que ets més fort del que et pensaves. En canvi, és molt estranya l'experiència de ser objecte de tant d'odi. Aprens a conèixer-te més bé, aprens a distingir què és important per a tu i què no. I he après a valorar la diversitat de maneres de veure les coses que representa l'art de la novel·la. La novel·la és l'art de ser moltes coses alhora i estar en contradicció amb un mateix: l'estretesa ideològica cada cop m'espanta més.

La gent que es creu saber com és correcte el món, és gent perillosa.

—*Mr. Rushdie, li agraim la conversa.*

Fritz Rumler
© Der Spiegel
Traducció: Carme Gala